

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 26

Заснований в 1996 році

Рівне – 2003

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 26. — Рівне: РДГУ, 2003. — 170 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії педагогіки, психології, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, виховання, розвитку, трудової та графічної підготовки і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Хом'як Іван Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

***Янциур Микола Сергійович** – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).*

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Воробйов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний університет „Рівненський економіко-гуманітарний інститут” ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Левківський Михайло Васильович – доктор педагогічних наук, професор (Житомирський державний педагогічний університет ім. Івана Франка);

Лисенко Неля Василівна – доктор педагогічних наук, професор (Прикарпатський державний педагогічний університет ім. В. Стефаника);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Малафійк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Мітюров Борис Никифорович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – кандидат психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів);

Пальчевський Степан Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №9 від 25.04.2003 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 07 — 7.
університет, 2003

© Рівненський державний гуманітарний

УДК: 378.026:811.111 В.М.Трофімчук

ПРИНЦИП КОМУНІКАТИВНО-ОСОБИСТІСНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА НЕМОВНИХ ФАКУЛЬТЕТАХ.

Реалізація принципу комунікативно-особистісної організації навчальної діяльності сприяє забезпеченню однієї з найважливіших передумов методики – комунікативної спрямованості навчання. Обґрунтування цього твердження потребує мотивування складових – що таке комунікативна та особистісна організація навчальної діяльності. Комунікативна організація ґрунтується на трьох основних умовах.

Перша умова – спрямованість навчання не на здобуття мовних знань, а на вироблення у студентів граматичних, лексичних, фонетичних навичок та мовленнєвих умінь, якими забезпечувалась би можливість здійснення іншомовної мовленнєвої діяльності в процесі спілкування. Це не означає вимоги повного виключення мовних знань з процесу навчання, адже у методиці завжди була важливою єдність мовного правила й мовленнєвої дії. На початкових стадіях формування навичок оперування мовним матеріалом важливим є усвідомлення того, як це оперування має здійснюватись у процесі комунікації, щоб передати чи сприйняти певний зміст. Таке усвідомлення полегшує вироблення відповідних навичок, робить його цілеспрямованим, а не таким, що здійснюється методом “спроб і помилок”. [2] Отже, мовні правила, пояснення (мовні знання) необхідні й під час комунікативної організації навчальної діяльності, однак їх використання можливе тільки за орієнтованості на мовленнєву діяльність. Це забезпечується функціональністю мовних знань, які подаються у навчальному процесі.

Друга умова – забезпечення комунікативного характеру вправ, що використовуються у навчальному процесі для вироблення мовленнєвих умінь та навичок. Ця вимога висувалась багатьма методистами – С.Ф.Шатиловим, Е.П. Шубіним, В.Л. Скалкіним, Е.І. Пасовим. При цьому всі вони дійшли думки про необхідність застосовувати вправи різних рівнів: одні – для засвоєння мовного матеріалу, вироблення навичок оперування під час творення та сприйняття мови, інші – для розвитку мовленнєвих умінь. Комунікативні вправи мають бути **ситуативними**, тобто виконуватись у ситуаціях спілкування чи мовленнєвих ситуаціях і спрямовувати студентів на вирішення не мовних, а мовленнєвих комунікативних завдань. Без наявності цих двох факторів не може й бути мови про комунікативну організацію вправи.

Третя умова – формування в студентів мотиваційно-спонукальної фази діяльності, створення потреби в іншомовному мовленнєвому спілкуванні. Для цього необхідна висока позитивна мотивація студентів як під час вивчення іноземної мови, так і у використанні її для комунікації.

Отже, щоб забезпечити комунікативний характер навчальної діяльності студентів, треба враховувати особистість, зробити діяльність особистісно значущою для неї. Особистісна значущість як інтегральне відбиття високої позитивної мотивації під час вивчення іноземної мови й мовлення є, в свою чергу, наслідком формування в студентів двох основних видів мотивації – перспективної й процесуальної. Перша з них (мотиви діяльності) пов'язана з усвідомленням віддалених цілей навчання, потреби в іноземній мові для майбутньої роботи; друга (мотиви дій) забезпечується привабливістю самих дій в оволодінні мовою, яка вивчається, та пов'язаним з нею спілкуванням. Про те, що і перший, і другий види мотивації недостатньо розвинені в студентів на початковому етапі вивчення мови, свідчать дані проведеного анкетування: у першокурсників перспективна мотивація розвинена добре, а процесуальна – набагато менше.

Процесуальна мотивація лежить в основі мотиваційно-спонукальної фази мовленнєвої діяльності, оскільки остання частіше спонукається мотивами, породженими наявною ситуацією життєдіяльності, тобто процесуальними мотивами. Перспективна мотивація забезпечується усвідомленням важливості оволодіння мовою для майбутньої роботи за фахом. Вона не може ґрунтовно впливати на продуктивність навчальної і мовленнєвої діяльності у процесі навчання. Для більшості студентів робота за фахом ще дуже віддалена, відсутня чітка перспектива. Якщо вони усвідомлюють необхідність знання іноземної мови для подальшої роботи, то допустимо говорити лише про **знані** мотиви, які мало впливають на діяльність.

Необхідно розвинути в студентів саме процесуальну мотивацію, яка виникає у безпосередній особистісній значущості конкретних здійснюваних на певний час дій, коли вони є важливими, привабливими, викликають позитивні емоції, дають змогу людині виявити себе та самоутвердитися. З цієї точки зору можна говорити про особистісну організацію навчальної діяльності.

Проблему особистісної організації навчання неможливо вирішувати лише через добір цікавих за змістом навчальних матеріалів. Вони мають бути цікавими для всіх студентів, оскільки їхній зміст стосується проблем майбутнього фаху. У реалізації проблеми особистісної організації важлива і особистісна індивідуалізація. Вона полягає у доборі не тільки навчальних матеріалів, а й завдань до них, вправ із чітким урахуванням особистості кожного студента. Вправи мають відповідати особливостям сприйняття, пам'яті, мислення; апелювати до емоцій, інтересів, переконань, поглядів, думок, досвіду. Але такий підхід не може бути покладений в основу забезпечення особистісної організації навчання на немовних факультетах внаслідок незначної можливості практичної реалізації.

Особистісну організацію на практиці може забезпечити тільки така побудова навчальних завдань, вправ, яка б давала можливість студентам для особистісного самовираження, слугувала для появи особистісної

значущості здійснюваних мовленнєвих дій і діяльності, а через неї й для виникнення високої процесуальної мотивації. Відомо, що мовленнєве спілкування має такі основні функції: організація спільної діяльності, пізнання й особистісна функція – визнання, підтримка, самопізнання.

Отже, якщо навчання іноземної мови (завдання, системи вправ) буде забезпечувати можливість для особистісного самовираження, то таке навчання й іншомовна мовленнєва діяльність стануть для студентів особистісно значущими (процесуально мотивованими). Таким чином формуватиметься й мотиваційно-спонукальна фаза іншомовної мовленнєвої діяльності, потреба в ній. Саме таке навчання можна буде характеризувати як особистісно організоване, оскільки воно зорієнтоване на те, щоб кожний студент виражав себе як особистість.

Особистісне самовираження студентів на заняттях з іноземної мови цілком можливо організувати, оскільки воно залежить лише від правильного формулювання навчальних завдань. Формулювання організує внутрішні мотиви іншомовного мовленнєвого спілкування і надає навчанню особистісно значущого характеру. Спонукає студентів до особистісного самовираження на заняттях з іноземної мови можуть усі види завдань, якими передбачається висловлювання студентами своїх думок і поглядів. Такі завдання стосуються не тільки вправ для говоріння, а й для читання й аудіювання – читання чи слухання тексту з наступним коментуванням інформації, що міститься в ньому, – **коментований переказ**; висловлювання своїх думок, оцінок з приводу.

Особливу значущість для реалізації особистісної організації навчання мають різноманітні рольові та ділові ігри [4;6]. Під час таких ігор студент діє в заданій ситуації, взявши на себе певну соціальну роль. В її межах він спілкується, приймає рішення, виявляє своє ставлення до різних питань і проблем, тобто виражає себе як особистість. Рольові та ділові ігри, що пов'язані не тільки з розвитком вмінь і навичок говоріння, створюють умови для навчання читати та аудіювання, коли певна інформація, здобута із текстів, входить до змісту спілкування, а її здобуття стає початковою чи проміжною стадією проведення гри. Орієнтування читання чи аудіювання на наступне використання одержаних знань в ігровій діяльності створює можливості для особистісного самовираження.

Звичайно, далеко не всі вправи, що застосовуються, відзначаються особистісною організацією і забезпечують можливість самовираження. Так, навряд чи такі характеристики матимуть вправи, призначені для вироблення лексичних чи граматичних навичок. Ці характеристики можуть бути притаманними лише вправам найвищого рівня, а саме тим, що формують мовленнєві вміння.

Отже, можна зробити висновок, що саме такі вправи будуть особистісно організованими, а самі вони посядуть пріоритетне місце у навчальному процесі (за комунікативної спрямованості). Неминуче таким стане і весь навчальний процес, оскільки для тих, хто навчається, всі інші вправи будуть лише підготовкою до виконання привабливих для них завдань, пов'язаних із особистісним самовираженням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алиева М.А. Дифференцированный подход к обучению самостоятельной работе над иноязычным текстом (английский язык, неязыковой вуз): Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – М., 1987. – 23с.
2. Артемов В.А. Психология обучения иностранным языкам. – М.: Просвещение, 1969. – 279с.
3. Андрушко С.Я. Методика обучения устной речевой коммуникативной деятельности на ситуативной основе в группах углубленного изучения английского языка: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. – К., 1990. – 18с.
4. Аргустянян Е.С. Роль и место ролевых упражнений в обучении диалогической речи. – М.: Просвещение, 1979.
5. Вишневецький О.І. Діяльність учнів на уроці іноземної мови. – К.: Рад. шк., 1989. – 223с.
6. Китайгородская Р.А. Методические основы интенсивного обучения иностранным языкам. – М.: Изд. Моск. ун., 1986. – 176с.
7. Лисиця Н.М. Самостійне читання з англійської мови. – Харків: Вид. Харківського держ. ун., 1992. – 93с.
8. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. – М.: Просвещение, 1985. – 208с.
9. Тарнопольський О.Б. Методика навчання англійської мови на II курсі технічного вузу. – К.: Вища школа, 1990. – 167с.
10. Шубин Э.П. Языковая коммуникация и обучение иностранным языкам. – М.: Просвещение, 1972. – 350с.

Одержано редакцією 21.02.2003

УДК: 37.026:811.111 А.С.Дуброва

ПРИНЦИП НОВИЗНИ У КОМУНІКАТИВНОМУ ПІДХОДІ ДО ОВОЛОДІННЯ ДІАЛОГІЧНИМ МОВЛЕННЯМ НА ЗАНЯТТЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Діалогічне мовлення як найприродніший вид спілкування, викликає найбільші труднощі в учнів та студентів, тому що йому притаманна значна кількість хезитаційних пауз, однотипних діалогічних єдностей, використання застарілих кліше, частіше всього неадекватних запропонованим ситуаціям. Проблема навчання діалогічного мовлення стала однією із основних у методиці викладання іноземних мов. Л.С. Панова, Л.В.Калініна, Н.К.Склярєнко вказують на великі труднощі в розвитку навичок діалогічного мовлення:

ЗМІСТ

Передмова.....	4
1. Постоловський Р.М.	5
ЧАСТИНА І. ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.	7
2. Павелків Р.В. Молодший школяр у моральному вимірі міжособистісних відносин.....	7
3. Кіндрат В.К. Формування національної свідомості молодших школярів.....	12
4. Кочкарьова Л.Б. Громадянське виховання молодших школярів.....	17
5. Зубілевич М.І. Формування активної життєвої позиції сучасного підлітка (на прикладі скаутів).....	20
6. Хорошковська О.Н. До проблеми розвитку українського комунікативного мовлення першокласників.....	22
7. Коваль Г.П. Фонетичні знання, уміння та навички у мовно-мовленнєвому курсі початкового навчання української мови.....	24
8. Лещенко Г.П. Мовленнєва компетенція як основний компонент комунікативної україномовної компетенції школярів.....	29
9. Михасюк Т.В. Мовленнєвий розвиток молодших школярів засобами народознавства (на матеріалі народного календаря).....	33
10. Пономарьова К.І. Система лексичних вправ як засіб формування комунікативних умінь молодших школярів.....	36
11. Петрук О.М. Про застосування функціонально-комунікативного підходу під час вивчення граматичного матеріалу.....	39
12. Артемова О.І. Модель розвитку креативного мовлення молодших школярів: теоретичні та практичні аспекти.....	41
13. Шевчук Т.Б. Реалізація лінгвістичного компонента у змісті навчання української мови в початкових класах.....	45
14. Лук'яник Л.В. Етимологічний аналіз як засіб розвитку мовлення.....	48
15. Коченгіна М.В. Пропедевтика складного речення у початкових класах як складова повноцінного мовленнєвого розвитку молодших школярів.....	51
16. Захарчук З.О. Особливості навчання молодших школярів виразно читати.....	54
17. Суржук Т.Б. Диференційоване навчання на уроках читання.....	58
18. Борова В.Є. Логоказка як засіб коригування звукової культури мовлення старших дошкільників і молодших школярів.....	62
19. Маліновська Н.В. Особливості мовної підготовки дітей до школи.....	64
20. Якимчук Р.І. Корекція мовлення першокласників.....	66
21. Прищепя О.Ю. Формування графічних навичок письма у першокласників.....	68
22. Сілков В.В. Теоретико-методичні основи особистісно-зорієнтованого формування поняття числа у молодших школярів.....	70
23. Приймак О.П. Методика вивчення табличного додавання і віднімання з переходом через десяток.....	74
24. Сілкова Е.О. Передумови особистісно-зорієнтованого формування поняття числа у молодших школярів.....	79
25. Гібалова Н.В. Система вправ як засіб диференціації навчання математики в початкових класах.....	82
26. Шутяк В.Г., Шутяк Ж.В. Міжпредметні зв'язки у навчанні молодших школярів (на матеріалі уроків трудового навчання й математики).....	84
27. Шпакова В.С. Врахування вікових особливостей 6-річних першокласників в організації навчальної діяльності.....	88
28. Поніманська Т.І. Формування гуманістичних цінностей у дітей 7-го року життя.....	90
29. Петренко О.Б. Врахування гендерних особливостей молодших школярів у навчально-виховному процесі.....	92
30. Будз М.М. Дитяча музика В.Косенка в естетичному вихованні молодших школярів.....	98
31. Якимчук С.Н. Педагогічні принципи ефективного впливу музики на процес виховання.....	100
32. Рябокоть В.І. Писанкарство на уроках образотворчого мистецтва.....	102
33. Табаровець Л.М. Лінгвістичні засади навчання іноземних мов (початкова школа).....	107
34. Іванова Л.І. Літературна освіта молодших школярів у системі розвивального навчання.....	110
35. Грипич С.Н. Психолого-педагогічні умови морального виховання молодших школярів засобами дитячої літератури.....	112
ЧАСТИНА ІІ. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ДО РОБОТИ В УМОВАХ 4-РІЧНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	117
36. Вашуленко М.С. Перспективи модернізації початкової мовної освіти.....	117
37. Гетманчук Н.О. Комунікативна спрямованість вивчення прийменників у курсі української мови вищої школи.....	122

38. Лесняк Н.В. Мовленнєва практика на заняттях образотворчого мистецтва.....	126
39. Богущ А.М. Підготовка студентів до здійснення наступності і спадкоємності дошкільної і початкової ланок у системі неперервної освіти	129
40. Воробйов А.М. Психологічні особливості пізнавальних процесів молодшого школяра	131
41. Безкоровайна О.В. Педагогічні аспекти гуманізації особистості вчителя в умовах демократизації шкільного життя.....	134
42. Литвиненко С.А. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності	136
43. Янцур М.С. Профорієнтаційна робота вчителями початкової школи.....	138
44. Михальська В.Р. До проблеми функцій вчителя початкових класів (управлінський аспект).....	142
45. Манжелій Н.М. До проблеми забезпечення наступності між дошкільям і початковою ланкою освіти	145
46. Дичківська І.М. Інноваційна компетентність педагога як показник готовності до впровадження сучасних технологій дошкільної та початкової освіти	147
47. Ярмак Т.М. Інструментальна підготовка майбутнього вчителя музики початкової школи	150
48. Мельник Ю.С. Організація індивідуального навчання в телекомунікаційному освітньому середовищі	152
49. Байбара Т.М. Місце фахової методики у процесі формування педагогічного мислення майбутніх учителів початкових класів	155
50. Можайкіна О.С. Формування особистості неповнолітнього в контексті запобігання протиправної поведінки.....	158
51. Вербець В.В. Соціально-педагогічний моніторинг у навчально-виховному процесі	162
52. Лопухівська А.В. Особливості організації виховної роботи в сільських загальноосвітніх навчальних закладах	164
53. Присяжнюк Н.І. Навчальна домашня робота учнів початкових класів.....	167
54. Трофімчук В.М. Принцип комунікативно-особистісної організації навчальної діяльності у навчанні англійської мови на немовних факультетах.....	170
55. Дуброва А.С. Принцип новизни у комунікативному підході до оволодіння діалогічним мовленням на заняттях англійської мови	171
56. Мороз Л.В. Кушнір Н.В. Особливості перекладу на заняттях з іноземної мови немовних спеціальностей.....	174
Відомості про авторів	176

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти

Збірник наукових праць

НАУКОВІ ЗАПИСКИ РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Випуск 26

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Редактор збірника наукових праць Коваль Г.П.

Технічний редактор Курченко Н.Б.

Комп'ютерна верстка Хомяк О.Л.

Здано до набору 24.03.2002 р. Підписано до друку 25.04.2003 р.

Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.

Ум. друк. арк. 26,83. Обл. вид. арк. 27,23. Замовлення № 18/1. Тираж 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31

Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі

Рівненського державного гуманітарного університету

33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 26. — Рівне: РДГУ, 2003. — 170 с.**

ISBN 966 — 7281 — 07 — 7.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії педагогіки, психології, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, виховання, розвитку, трудової та графічної підготовки і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20